

Gebogen kantmos, *Lophocolea bispinosa*, een nieuw exotisch levermos in Nederland

André Aptroot

Inleiding

Tijdens een vegetatie- en florakartering van de Wieden, uitgevoerd door Van der Goes en Groot Ecologisch Onderzoeks- en Adviesbureau in opdracht van de Provincie Overijssel, vond de auteur een levermos dat hij niet in het veld herkende. Het was een flink polletje met de karakteristieke lichtgroene kleur van *Lophocolea bidentata*, maar de blaadjes waren veel kleiner en ingekruld. 's Avonds na microscopisch onderzoek stond al wel vast dat het een soort moest zijn die niet van Nederland bekend was. Henk Siebel wist het te determineren als *Lophocolea bispinosa*, een Australaziatische soort die al sinds de zestiger jaren in Engeland voorkomt en ook in Spanje is opgedoken; verder nergens.

Beschrijving

Goede beschrijvingen van *Lophocolea bispinosa* zijn te vinden op de website van de British Bryological Society en in Bosanquet (2014). Hier wordt ook de historie van de aanvoer en verspreiding in Groot-Brittannië gereconstrueerd. Men denkt dat de soort tweemaal onafhankelijk is ingevoerd vanuit Australazië, eenmaal mannelijke en eenmaal vrouwelijke planten. Omdat daardoor kapsels mogelijk zijn, wordt een oversteek naar Nederland makkelijker, al heeft dit wel 60 jaar op zich laten wachten. Figuur 1 geeft een foto van Nederlands materiaal. De lichtgroene kleur van *Lophocolea bidentata*, maar veel kleiner en met fragiele takjes met ingekrulde blaadjes met pincetachtige toppen, is karakteristiek. Het lijkt qua vorm en formaat meer op een grote *Cephalozia*, maar de kleur en geur (!) is van *Lophocolea*. Als Nederlandse naam stellen we voor: gebogen kantmos.

Ecologie

De enige nu bekende vondst is gedaan in veenmosrietland. In Tabel 1 staat een vegetatieopname van deze eerste plek, gemaakt door Tim van de Vondervoort. Opvallend is dat de opname veel verschillende mossoorten bevat (gedetermineerd door de auteurs van dit artikel en de opname). Met nog maar één bekende vondst is natuurlijk geen voorspelling te maken over

milieuvorkeuren van deze soort, maar de opname en de plek nodigen wel uit tot een paar opmerkingen over mossen in veenmosrietland. Er zijn verschillende ontwikkelingsstadia te onderscheiden binnen veenmosrietland; de initiële fase bevat in de moslaag vaak veel plakkaatmos (*Pellia*) en gewoon puntmos (*Calliergonella cuspidata*), terwijl de latere ontwikkelingsstadia gedomineerd worden door een of meer soorten veenmos. Er worden diverse andere mossen en levermossen als kensoort voor het veenmosrietland aangemerkt, bijvoorbeeld gewoon peermos (*Pohlia nutans*), maar dat is gebaseerd op een handjevol opnamen uit het begin van de vorige eeuw: als dit al ooit de situatie was, dan is het dat nu zeker niet meer zo. De gemiddelde opname in een veenmosrietland bevat vier soorten mos: een of twee soorten veenmos, een haarmos en (in de Wieden) vaak sliertmos (*Straminergon stramineum*).

De plek van de opname in Tabel 1 met *Lophocolea bispinosa* wijkt wat af van regulier veenmosrietland, en niet alleen in de moslaag. Het is een drijvend veentje, dat in het midden al met berken bezet is. Vlak in de buurt komen nog zes van dergelijke veentjes voor, die veelal als veen-berkenbroek geklassificeerd zijn, ook al hebben ze allemaal een wat opener randzone.

Discussie

Nieuwe exoten in een land of gebied zijn van alle tijden. Exoten kunnen invasief zijn en andere soorten verdringen, hoewel de meeste invasieve exoten vooral voorheen lege ecologische niches/ruimte bezetten.

Er is één precedent onder de levermosexoten, namelijk gaaf kantmos (*Lophocolea semiteres*), interessant genoeg in hetzelfde genus, ook een soort die oorspronkelijk uit het zuidelijk halfrond komt. Rond 1980 werd deze soort voor het eerst in Nederland gevonden, en inmiddels is het een algemene soort op de zandgronden. Maar het is nergens als invasief aan te merken; het is een weinig concurrentiekrachtig plantje dat hier en daar tussen en soms over ander mossen groeit. De verwachting is de nieuwe *Lophocolea*

Figuur 1. De Nederlandse collectie van *Lophocolea bispinosa*. Foto Henk Siebel.

bispinosa wel meer gevonden gaat worden, maar dat het geen inva-sieve exoot is of wordt. Kortom: weer een soort erbij voor de bio-diversiteit.

Dankwoord

Van der Goes en Groot Ecologisch Onderzoeks- en Adviesbureau en de Provincie Overijssel hebben het onderzoek van de flora en ve-getatie in de Wieden gefinancierd en logistiek mogelijk gemaakt.

Adresgegevens auteur

A. Aptroot, Dr. Kuijperkade 8, 1561 TD Krommenie
e-mail: andreaptroot@gmail.com

Literatuur

Bosanquet, S.D.S., 2014. *Lophocolea bispinosa*. In: T.L. Blockeel, S.D.S. Bosanquet, M.O. Hill & C.D. Preston. Atlas of British and Irish Bryophytes.

Abstract

Lophocolea bispinosa, a new exotic liverwort in the Netherlands

This Australasian species was found on a locality in a lowland bog region. Some observations are presented about its habitat and origin, assumed to be from the British Isles where it was introduced in the last century.

Tabel 1. Vegetatieopname van de plek met *Lophocolea bispinosa*. Auteur: Tim van de Vondervoort.

Datum	21-09-2022		<i>Iris pseudacorus</i>	+	Gele lis
Oppervlakte (m²)	9		<i>Juncus acutiflorus</i>	1	Veldrus
Bedekking totaal (%)	90		<i>Juncus articulatus</i>	r	Zomprus
Bedekking struiklaag (%)	5		<i>Juncus bulbosus</i>	+	Knolrus
Bedekking kruidlaag (%)	10		<i>Juncus conglomeratus</i>	+	Biezenknoppen
Bedekking moslaag (%)	80		<i>Juncus effusus</i>	+	Pitrus
Hoogte (hoge) struiklaag (m)	1		<i>Lotus pedunculatus</i>	+	Moerasrolklaver
Gem. hoogte (hoge) kruidl. (cm)	60		<i>Lycopus europaeus</i>	+	Wolfspoot
Gem. hoogte lage kruidl. (cm)	20		<i>Lysimachia thyrsiflora</i>	+	Moeraswederik
Maximale hoogte kruidl. (cm)	130		<i>Lythrum salicaria</i>	+	Grote kattenstaart
SBB-vegetatietype	09A2B		<i>Peucedanum palustre</i>	r	Melkeppe
			<i>Phragmites australis</i>	2a	Riet
			<i>Thelypteris palustris</i>	+	Moerasvaren
Struiklaag			Moslaag		
<i>Betula pubescens</i>	+	Zachte berk	<i>Atrichum undulatum</i>	+	Groot rimpelmos
<i>Salix cinerea</i>	2a	Grauwe wilg	<i>Bryum pseudotriquetrum</i>	+	Veenknikmos
Kruidlaag			<i>Calliergonella cuspidata</i>	2a	Gewoon puntmos
<i>Agrostis canina</i>	+	Moerasstruisgras	<i>Calypogeia fissa</i>	1	Moerasbuidelmos
<i>Calamagrostis canescens</i>	1	Hennegras	<i>Campylopus flexuosus</i>	2m	Boskronkelsteeltje
<i>Carex acutiformis</i>	1	Moeraszegge	<i>Cephalozia bicuspidata</i>	+	Gewoon maanmos
<i>Carex canescens</i>	+	Zompzegge	<i>Hypnum jutlandicum</i>	2m	Heideklauwtjesmos
<i>Carex paniculata</i>	r	Pluimzegge	<i>Lophocolea bispinosa</i>	1	Gebogen kantmos
<i>Cirsium palustre</i>	+	Kale jonker	<i>Pallavicinia lyellii</i>	+	Elzenmos
<i>Comarum palustre</i>	r	Wateraardbei	<i>Pellia endiviifolia</i>	3	Gekroesd plakkaatmos
<i>Dactylorhiza praetermissa</i>	r	Rietorchis	<i>Philonotis fontana</i>	1	Beekstaartjesmos
<i>Drosera rotundifolia</i>	1	Ronde zonnedauw	<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	1	Gewoon haakmos
<i>Dryopteris carthusiana</i>	+	Smalle stekelvaren	<i>Riccardia chamedryfolia</i>	+	Gewoon moerasvorkje
<i>Dryopteris cristata</i>	+	Kamvaren	<i>Sphagnum fimbriatum</i>	2b	Gewimperd veenmos
<i>Epilobium palustre</i>	r	Moerasbasterdwederik	<i>Sphagnum subnitens</i>	2m	Glanzend veenmos
<i>Hypericum tetrapterum</i>	+	Gevleugeld hertshooi			